

โสหํ ปริปฺนฺนสงกปโป

จฺนฺโท ปณฺณรโส ยถา

สพฺพาสวปริกฺขีเณ

นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติ ฯ

ตตฺถ อุชฺฌมาโยติ ตสฺเสว มาตุโล สงฺฆรกฺขิตตฺเถโร ฯ สาลิกฺกูรฺนฺติ สาลิมตฺตํ ฯ
สฺนฺนิพฺพุตฺนฺติ สฺสึตฺลํ ฯ อสณฺญโตติ อปฺจเวกฺขณํ สนฺธายาห ฯ

ตสฺมา อณฺโณปิ ทฺกฺขสฺส

ปฏฺฐยฺนฺโต ปริกฺขยํ

โยนฺโส ปฺจเวกฺขิตฺวา

ปฏฺฐิเสเวถ ปฺจเจยฺติ ฯ

อิจฺเจวํ สึลํ ปริสฺสุทฺธํ กฺรูตา จตฺตฺปาริสฺสุทฺธิสึลสงฺขาโต อนาคาริยวินโย สฺสึกฺขิตฺโต นาม
โหติ ตสฺส อคฺคผลมฺปิ อวหนสมตฺถเถ ปพฺภารวาลิติสฺสตฺเถรสฺส วีย ฯ ตํ เถรวตฺถุ
พฺรหฺมณฺวคฺเค อสฺสํญฺญํ คหฺมฺญฺเจหฺติ คากาวณฺณนาโต คเหตุพฺพฺนฺติ ฯ

[๑๙๖] สติปัจจัยตา วมุฏิตีติ ปัจจเวกขณสสุตติยา ปัจจยตตัม ลทฐัม วมุฏิติ ฯ ปฏิคฺคทณเณ จ ปริโฆเค จ ปัจจเวกขณสสุตติ อวสฺสํ ลทฐพพาตติ ทสเสตติ ฯ เตนาท สตี กตฺวาติอาทินฺหิติ วมิตฺติวิโนทนี ฯ

วิสุทฺธิมคฺคกฺกัฏเฐกยมปี ตเถว วตฺวา ปุณฺโห วุตตัม เอวํ สมนฺเตปีติ ยทปิ ทุวิสุ ฐฺวเนสุ ปัจจเวกขณา ยุตฺตา เอวํ สมนฺเตปี ฯ อปรเ ปนาหุ สติปัจจัยตาติ สติ เภสชฺชปริโฆคสฺส ปัจจยภาเว ปัจจยเอติ อตฺถโถ ฯ เอวํ สมนฺเตปีติ ปัจจยเอ สติปีติ ฯ ตนฺเตสฺส มติมตฺตัม ฯ ตถา ทิ ปัจจย- สมนฺตีสฺสิตฺสึลล์ ปัจจเวกขณาย วิสุทฺธติ น ปัจจยสภามตฺเตนาติ ฯ

[๑๙๖] อนุฎีกาวิมิตฺติโนทนีว "คํวํ สติปัจจัยตา วมุฏิติ ความวํ ภิกษุได้ความที่สติ เป็นเครื่องพิจารณาเป็นปัจจัย ควรอยู่ ฯ พระอรรถกถาจารย์แสดงว่า 'ภิกษุควรได้สติเป็น เครื่องพิจารณาทั้งในกาลรับ ทั้งในกาลบริโภค โดยแท้' ฯ ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า 'ทำสติ' ดังนี้เป็นอาทิ" ฯ

แม้ในฎีกาปกรณ์วิเสสวิสุทฺธิมรรค ท่านก็กล่าวไว้อย่างนั้นนั่นแล จึงกล่าวดังนี้ก็ว่า "คํวํ เอวํ สมนฺเตปี ความวํ สติเป็นเครื่องพิจารณาในฐานะทั้ง ๒ ควรแล้วก็จริง, แม้เมื่อมี ความเป็นผู้มีสติเป็นปัจจัยอย่างนั้น ฯ ฝ่ายอาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่า 'บทว่า สติปัจจัยตา คือ เมื่อความที่สติเป็นปัจจัย อธิบายว่า เมื่อปัจจัยแห่งการบริโภคเภสัช มีอยู่ ฯ คํวํ เอวํ สมนฺเตปี คือ แม้เมื่อปัจจัยมีอยู่ ฯ คำนั้น เป็นเพียงมติของอาจารย์เหล่านั้น ฯ จริงอย่างนั้น ปัจจัยสันนิสิตคือ ย่อมบริสุทฺธิได้ด้วยสติเป็นเครื่องพิจารณา หาบริสุทฺธิได้ด้วยอาการสักว่า ความเป็นเองแห่งปัจจัยไม่" ฯ

วิมตติวิโนทนิยัม เกจิ ปน สติ ปจฺจยตาติ ปจฺจเย สติ ฆาสซชฺชปริโฆคฺคสฺส การณ สตีติ
เอวมปิ อตฺถํ วทฺหติ ฯ เตสมฺปิ ปจฺจเยติ ปจฺจยสภาวลกฺขณฺเณติ เอวมตฺถเ อเหตุพฺโพ ปจฺจย-
สภามตฺเตน สิลฺลสฺส อสุชฺฌนโต ฯ ปริโฆเค อภิโรหตฺตสฺเสว อาปตฺตีติ อิมินา ปาฏิมฺภุชฺสวํ-
สิลฺลสฺส เกโท ทลฺลิตฺโต น ปจฺจยสนฺนิสฺสิตฺตฺสิลฺลสฺส ตสฺส อตฺตปจฺจเวกฺขณาย วิสุชฺฌนโต เอตฺตสมิ

ในอนุฎีกาวิมตติวิโนทนิ ทานกล่าวว่ "ก็ในคํว่ สติปจฺจยตา ดังนี้ อาจารย์บางพวก
กล่าวความว่ 'บทว่ สติปจฺจยตา ความว่ เมื่อปจฺจยมีอยู่ คือ เมื่อเหตุแห่งการปริโฆคฆสฺส
มีอยู่ อย่างนี้บ้าง' ฟิงถือเอาความของอาจารย์บางพวก แม้เหล่านั้อย่างนี้ว่ บทว่ ปจฺจเย คือ
เมื่อลักษณะสภว่แห่งปจฺจยมีอยู่ดังนี้ เพราะศีลไมปริสุทฺธ ได้ด้วยอาการสั้กว่าความเป็นอง
แห่งปจฺจย ฯ ฟิงทราบความทำต่าง ๆ กัน แห่งการขาดแห่งศีลเหล่านั้ อย่างนี้ คือ ด้วยคํว่
ปริโฆเค อภิโรหตฺตสฺเสว อาปตฺตี นี้ พระอรรทกถาจารย์แสดงการขาดแห่งปาฏิมภุชฺสวํศีล,
หาได้แสดงการขาดแห่งปจฺจยสนฺนิสฺสิตฺตฺสิลฺลสฺสไม เพราะปจฺจยสนฺนิสฺสิตฺตฺสิลฺลสฺสนั้ ปริสุทฺธได้ด้วยสติเป็น
เครื่องพิจารณาปจฺจยที่ล่วงแล้ว (คืออตฺตปจฺจเวกฺขณฺเณ),

ปน เสสปัจจเยสุ จ อิมปริโภคาทิวจเนน ปัจจยสนฺนิสฺสิตสีลสฺเสว เกโทติ เอวมิเมสํ นานาการณํ
เวทิตพฺพนฺติ วุตฺตํ ฯ

[๑๙๗] อิทมฺปนฺเตถ สนฺนิฏฺฐานํ ฆาสฺซุเช ตํชณิกปจฺจเวกฺขณํ ทฺวิธมฺปิ สีลํ เกทโถ
รทฺขติ อตฺตปจฺจเวกฺขณนฺตฺว ปัจจยสนฺนิสฺสิตสีลเมว ฯ ตถา เสสปัจจเยสุ ทฺวิธํ ปจฺจเวกฺขณํ ฯ
ตสฺมา ยถิ จตฺตฺวปจฺจเย ตํชณิกปจฺจเวกฺขณํ กตํ อตฺตปจฺจเวกฺขณํ อกาตฺตุมฺปิ วฏฺฏติ ฯ ยถิ น
กตํ กาทพฺพเมว อิตฺรสีลสฺส วิสฺสุชฺฌนตฺถํ ฯ ฆาสฺซุเช ตํชณิกปจฺจเวกฺขณสฺส อการณเหตุ ฆินฺนนฺตฺว
ปาฎิโมกฺขสํวรสีลํ เทสนาย วิสฺสุชฺฌติ ฯ ยถิ จตฺตฺวปจฺจเย กิณฺนิจิปี ปจฺจเวกฺขณํ อกตฺวาว อรฺุณํ
อุฏฺฐาเปติ วุตฺตนฺเยน สีลํ ฆิซฺชติ โส จ อิมปริโภคฏฺฐาเน ติฏฺฐตฺติ ฯ

ก็ท่านแสดงการขาดแห่งปัจจัยสันนิสิตศีล ในเพราะเภาลัชนี และในเพราะปัจจัยนอกนั้น
ด้วยการกล่าวถึงการบริโภคหนึ่งเป็นอาทิ" ฯ

[๑๙๗] ก็ในการขาดและไม่ขาดแห่งปาฏิโมกขสังวรศีลนั้น มีสันนิษฐานดังนี้ว่า
"ตํชณิกปจฺจเวกฺขณในเภาลัชนี ย่อมรักษาไว้ได้ทั้ง ๒ ประการ จากการขาด, ส่วนอตฺตปจฺจ-
เวกฺขณในเภาลัชนี ย่อมรักษาไว้ได้เฉพาะปัจจัยสันนิสิตศีลอย่างเดียว ฯ ปจฺจเวกฺขณทั้ง ๒
ประการในปัจจัยนอกนั้นก็เหมือนกัน ฯ เพราะฉะนั้น ถ้าภิกษุทำตํชณิกปจฺจเวกฺขณ
ในจตฺตฺวปจฺจเยแล้วไซ้, แม้จะไม่ทำอตฺตปจฺจเวกฺขณ ก็ควร ฯ ถ้าไม่ทำตํชณิกปจฺจเวกฺขณ
ก็ควรทำอตฺตปจฺจเวกฺขณโดยแท้ เพื่อทำศีลนอกนี้ (ปัจจัยสันนิสิตศีล) ให้บริสุทฺธ ฯ ก็ปาฎิ-
โมกฺขสังวรศีล ซึ่งขาด เพราะเหตุไม่ทำตํชณิกปจฺจเวกฺขณในเภาลัชนี ย่อมบริสุทฺธได้ด้วยการ
แสดง (อาบัติ) ฯ ถ้าภิกษุไม่ทำปจฺจเวกฺขณแม้จะไร ๆ ในจตฺตฺวปจฺจเยเลย ให้อรฺุณขึ้นมา,
ศีลย่อมขาดโดยนัยที่กล่าวแล้ว, และภิกษุนั้น ชื่อว่าตั้งอยู่ในฐานบริโภคนี้" ฯ

[๑๙๘] ปจฺจยสหนฺนิสฺสึตฺถึสึปฺริปฺรูเกณ ปน ภาคิเณยฺยสงฺฆรทฺธิชิตฺตสามเณเรณ วีย ภวิตพฺพํ ฯ

โส ทิ สมฺมา ปจฺจเวทฺธิชิตฺวา ปฺริภุชฺชติ ฯ เตน วุตฺตํ

อุปชฺฌมาโย มํ ภูชฺชมาณํ	สาสิกรุํ สฺุณิพฺพุตํ
มา เหว ตฺวํ สามเณร	สชิวํ ฌาเปสิ อสญฺญเต ฯ
อุปชฺฌมายสฺส วโจ สุตฺวา	สํเวคมลภินฺตทา
เอกาสเน นิสึทิตฺวา	อรหตฺตมปาปญฺเฐ
โสทํ ปฺริปฺนุณฺณสงฺกปฺโป	จนฺโท ปณฺณรโส ยถา
สพฺพาสวปฺริทฺธิเณ	นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติ ฯ

ตตฺถ อุปชฺฌมาโยติ ตสฺเสว มาตุโล สงฺฆรทฺธิชิตฺตเถโร ฯ

[๑๙๘] ก็ภิกษุผู้บำเพ็ญบัจจัยสันนิสิตศีล ฟังเป็นดุจภาคิเณยยสังฆรักชิตสามเณร ฯ

ก็ภาคิเณยยสังฆรักชิตสามเณรนั้น พิจารณาโดยชอบแล้วจึงฉัน ฯ ด้วยเหตุนั้น เธอจึง
กล่าวว่า

"อุปัชฌายะ กล่าวกะข้าพเจ้า ผู้ฉันข้าวสาสีอันเย็นสนิทว่า
'สามเณร เธออย่าไม่สำรวมแล้ว ยังลิ้นของตนให้ไหม้เลย' ฯ
ข้าพเจ้าฟังคำของพระอุปัชฌายะแล้ว ได้ความสังเวชในครั้งนั้น
นั่งเหนืออาสนะอันเดียว ได้บรรลุพระอรหัตแล้ว, ข้าพเจ้านั้น
มีความดำริบริบูรณ์ เหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ มีสรรพอาสวะ
สุดสิ้น บัดนี้ภาพใหม่ย่อมไม่มี ฯ"

พระสังฆรักชิตเถระ ผู้เป็นลุงของสามเณรนั้นนั่นแล ชื่อว่าอุปัชฌายะในคาถานั้น ฯ

